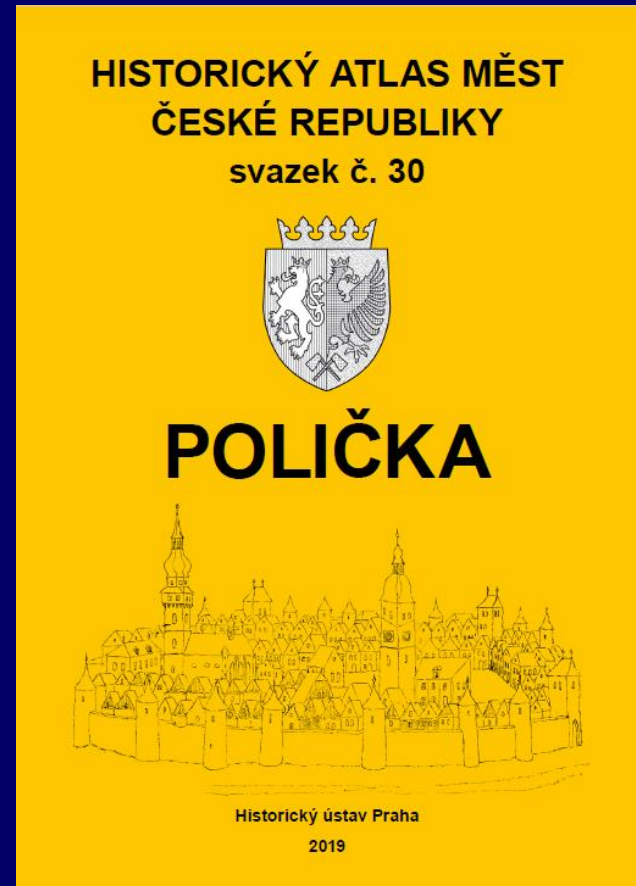

Historický atlas měst ČR sv. 30 - Polička

 Věnná města českých královen

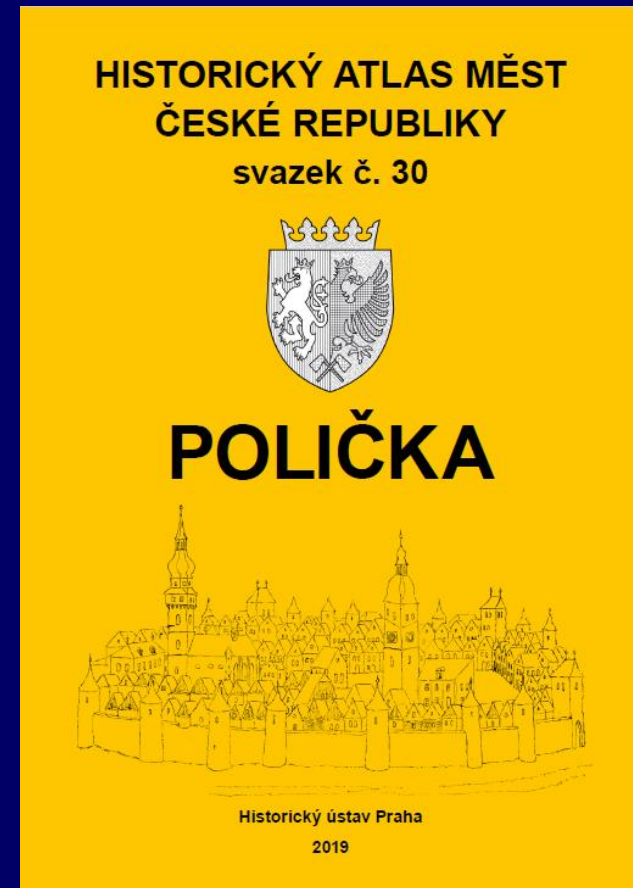
*Ministerstvo kultury České republiky,
projekt NAKI DG18P02OVV015: Věnná
města českých královen (Živá součást
historického vědomí a její podpora
nástroji historické geografie, virtuální
reality a kyberprostoru)*

<https://www.kralovskavennamesta.cz/>

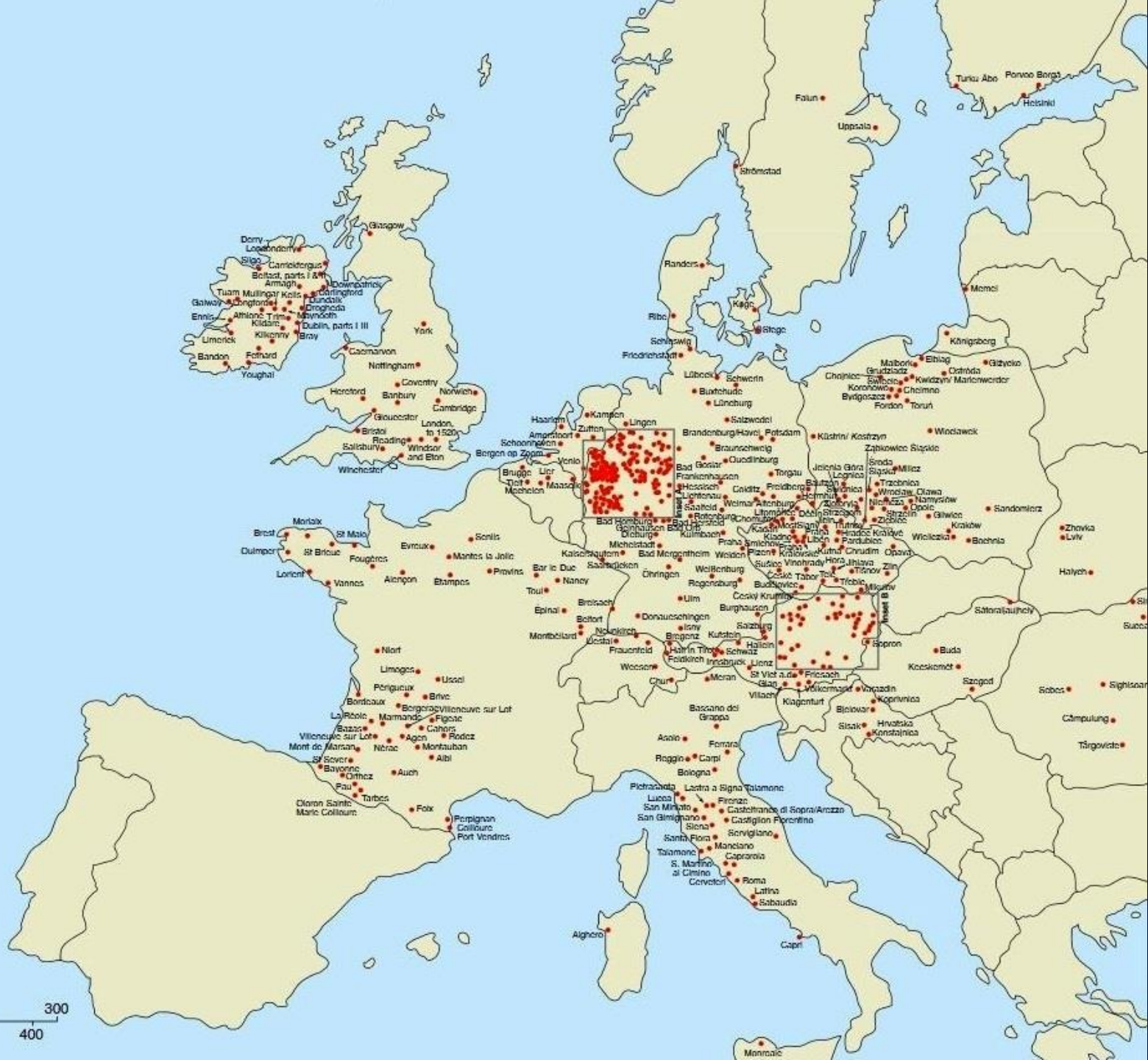

Historický atlas měst (základní fakta)

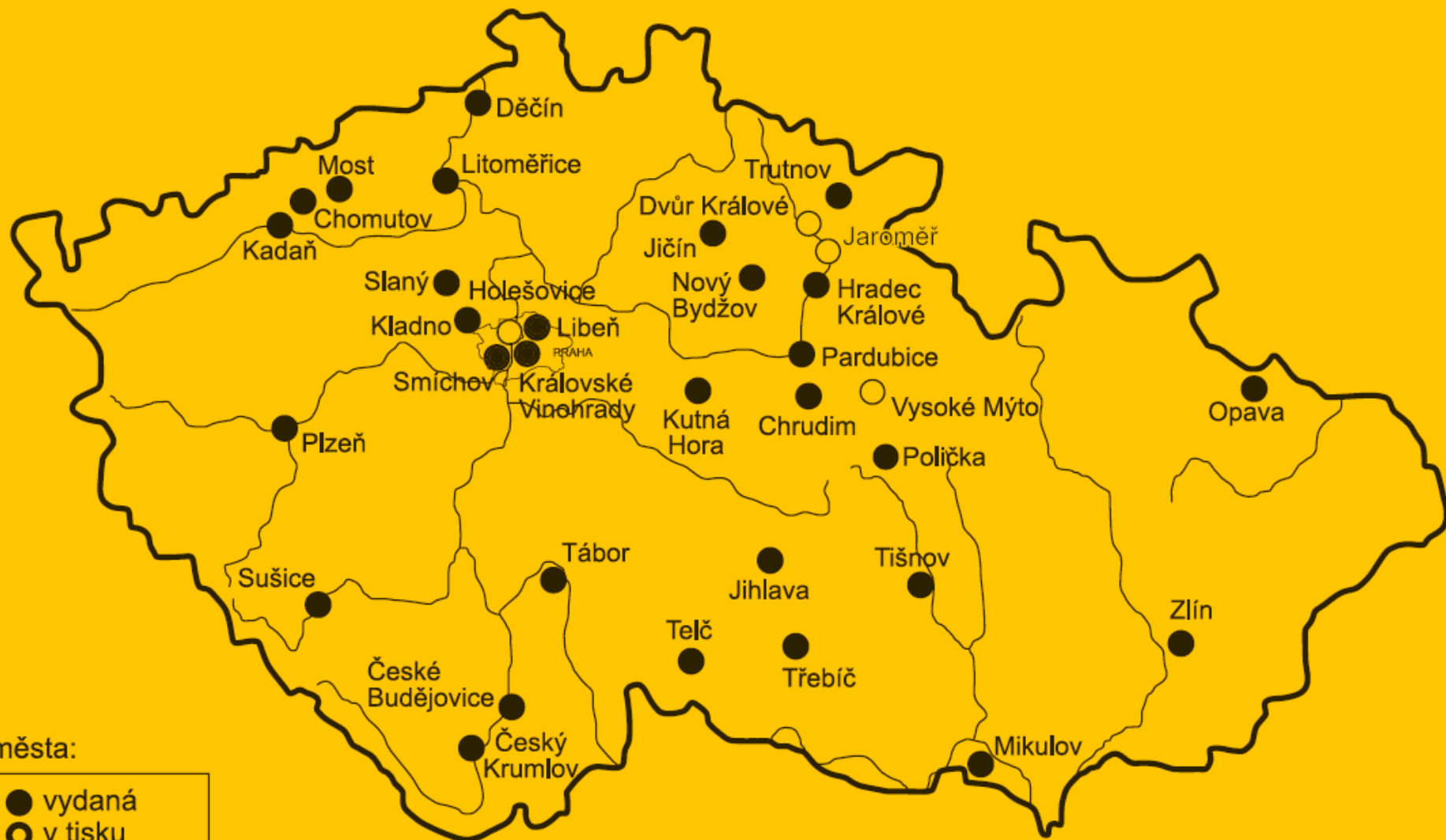
- * Evropa: cca 550 svazků;
zastřešuje International
Commission for the History
of Towns
- * Česká republika: 30 svazků;
vydavatelem je Historický
ústav AV ČR

<http://towns.hiu.cas.cz/>

Historický atlas měst České republiky

města:

- vydaná
- v tisku
- v přípravě

Typy městských lokalit

- Města zeměpanská (Litoměřice, České Budějovice, Plzeň, Most, Jihlava, Opava), vč. věnných (Chrudim, Polička)
- Města poddanská (Český Krumlov, Děčín, Telč)
- Města založená na zelené louce (České Budějovice) a města vzniklá průběžným vývojem (Litoměřice)
- Města jakožto dílo jednotné koncepce (Jičín)
- Města s vazbou na klášter (Kutná Hora – Sedlec; Tišnov – Předklášteří)
- Města pevnostní (Jaroměř-Josefov)
- Města průmyslová (Zlín) i města prožívající rozvoj a následný úpadek průmyslu (Kladno)
- Historická města-předměstí Prahy (Libeň, Smíchov)

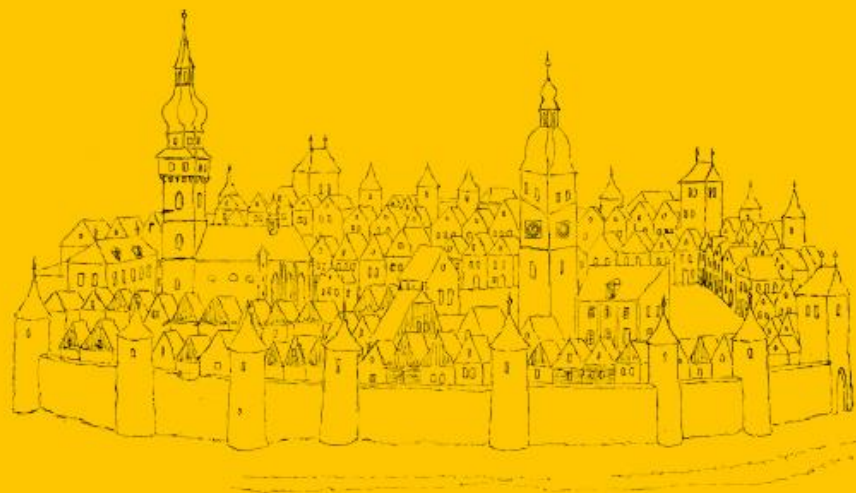
- Krajinový rámec a sídelní struktura v době předměstské; doklady osídlení
- Kontext počátků města – město vznikající postupně vs. město založené na zelené louce
- Ortofota – odraz proměn krajiny
- Výpověď ikonografických pramenů – prospekt města nikoli jako „dávná panoramatická fotografie“, ale pohledy koncipované tak, jak město mělo být viděno; kanonizované úhly pohledu
- Výpověď kartografických pramenů k vývoji města a proměně jeho krajinového rámce (mapy, modely)
- Rekonstrukční mapy – vývoj osídlení, sídelních a majetkových struktur, geneze územněsprávních struktur, proměny využití ploch; vývoj sítě průmyslu, proměny dopravní sítě

HISTORICKÝ ATLAS MĚST ČESKÉ REPUBLIKY

svazek č. 30

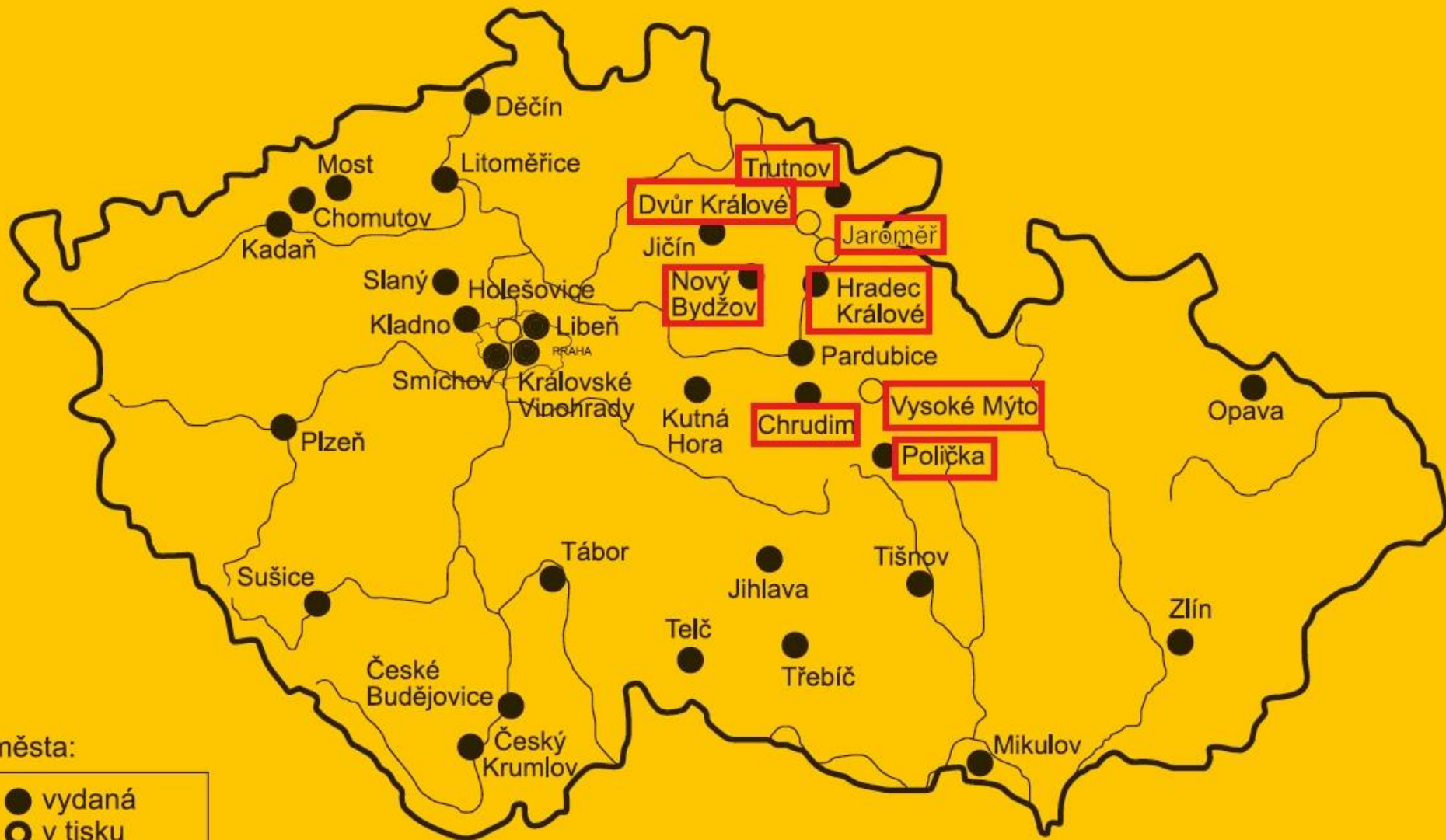
POLIČKA

Historický ústav Praha

2019

Historický atlas měst České republiky

města:

- vydaná
- v tisku
- v přípravě

O projektu

O týmu

Výsledky projektu

Věnná města

Fotogalerie

Odborná veřejnost

Kontakt

EN

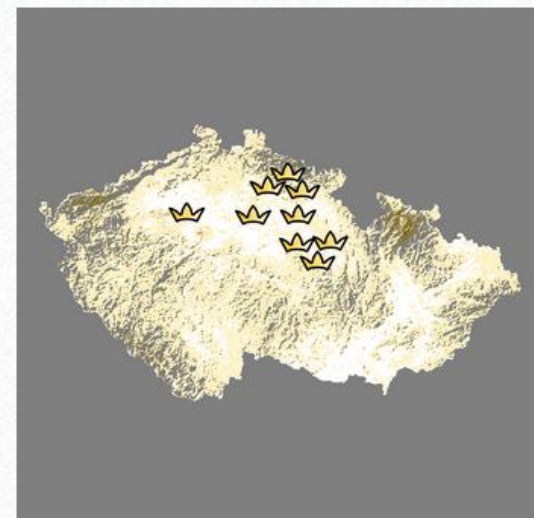
 Věnná města českých královen

Věnná města českých královen

Živá součást historického vědomí a její podpora nástroji historické geografie, virtuální reality a kyberprostoru

Města patřící v minulosti českým královnám, tzv. královská věnná města (stabilněji Hradec Králové, Chrudim, Vysoké Mýto, Polička, Jaroměř, Dvůr Králové, Trutnov, Nový Bydžov, Mělník), jsou z řady pohledů zvláštní kategorií mezi českými historickými městy. Až na Mělník tvoří specifickou geografickou enklávu na východě Čech. Instituce se začala utvářet počátkem 14. století a prošla složitým vývojem.

Věnná města se stala zdrojem příjmů královen a v případě středověkého Hradce a Mělníka na čas sídlem několika z nich. De iure instituce věnných měst zanikla až roku 1918. Reflexe jejich historického charisma ožily v 19. stol. během národního obrození a žijí dosud jako jedna z náplní identity těchto měst ve vztahu k ostatním městům ČR. Čerpáno z programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity.

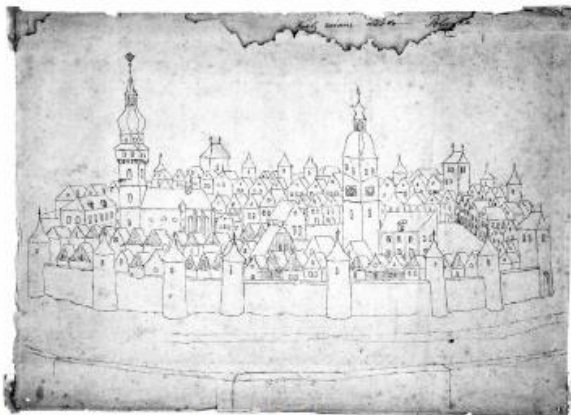

Pulitka

Policensis perpetuo duximus eximendos) a předal je zbraslavskému klášteru.

Od svých počátků se Policka řadila ke středně velkým královským městům a představovala důležitý opěrný bod střední moci na českém východě. Do popředí zájmu se natrvalo dostala roku 1289, když se chystala územní směna mezi králem Václavem II. a jedním z Wettinů, totiž markrabětem Fridrichem Klementem, který se chtěl zbavit štatilového dohledu svých příbuzných a své majetky v Milešicku dát výměnou za uzavření teritorium na česko-moravském pomezí. Dne 6. února 1289 byly v Praze vydány dvě listiny. První vyšla z české královské kanceláře, ke druhé se jako vydavatel hlásil právě Fridrich Klement, titulovaný jako milešický a lučický markrabě. Oba zrcadlově koncipované texty hovoří o územní výměně. Fridrich měl tehdy získat „Fürstenberg, Politz, Landesrone, Landesberc, Orthe, Muta, Sebin Wyschonis, Zkuts, Hoenstein, Hoenstat, Zuythaulat, přičemž pod Politz se bezpečně skrývá Policka. Tyto majetky, spolu s fofstvým litomyšlského kláštera („advocatum in Lutemuschein“), měl Fridrich užívat jako dědičné léno v mužské linii („per me et meos heredes legitimis sexus masculini in feuum et iure feud“), jeho výnosy by neměly klesat pod 4500 hřiven stříbrné vlny. Útvar národnost Fridrichovi „Drabsdankemur“, jak rovněž byla markrabě zasnávovali, tvořil uzavřenou doménu na pomezí Čech a Moravy, kterou lemowały vysoché hrady a města. Tvarem se blížil nepravidelnému oválu. Kde přiroda dovovala, vymezovaly ho vodoteče nebo hřbety silně zvrhnutého a kopcovitého terénu. Byl dost rozlehlý a sahál od Skutče po Zábešeh, od Chocovačky ke Svárovnu (německy Fürstenberg). Celkem mohlo obsahovat necelých 200 km². Uprostřed s litomyšlskými klášterními majetky, nad nimiž si měl Fridrich podržet fofstvy, jinými slovy „opravu“. Přes Interdivi jediná věznění zůstali souhlasu římského krále Rudolfa natonec z výměny sešlo. Jednak s ni nesouhlasili ostatní Wettini, jednak s takovým záměrem chyběly zrušenosti a v důsledku by mohly pro územní integratu království znamenat jisté nebezpečí.

Obr. č. 9: Veduta města od jihu, mezi 1711–1727, překresba kolem 1840

Věnné město českých královen v době předhusitské

Po zbytek vlády Václava II. se Policka dále a zřejmě bez větších výkyvů kontinuálně rozvíjela, třebaže reinvantní zprávy chyběly. Postavení Polický v rámci východočeských královských měst se začalo zřejmě měnit po smrti Václava II. v souvislosti s počátky instituce královských věnných měst. Jejich základem byl odkaz umíralého Václava II. učiněný v červnu 1305 těsně před smrtí jeho mladšího manžele Elišky Rejčky ve věku 20 000 hřiven stříbra, připočteny ve Zbraslavské kronice. Ovšem čím byl tento odkaz zajištěn, kronika neuvádí. Po zrušení Václava III. v srpnu 1306 se podarilo část české šlechty prosadit na trůn Rudolfa Habsburského, řečeného Kále, syna římského krále Albrechta. Právě byl habsburský nárok na český trůn tehdy legalizován sňatkem vdovy Elišky Rejčky s Rudolfem Habsburským. Ten však nevládl dlouho, neboť umřel již v červenci 1307. Těsně před jeho smrtí se opakuje obdobná situace jako v červnu 1305. Mladý umíralcí král (opět podle Zbraslavské kroniky) zajišťuje budoucí, rovněž mladé vdově Elišce Rejčce příjem ve dvojnásobně vyšší 40 000 hřiven a na rozdíl od roku 1305 je již uvedeno, že tato aparáz

bude zajišťována příjmy z měst Hradec Králové, Chrudim, Vysoké Mýto a několika dalších, v kronice však nejménovaných. A další vývoj dokládá, že mezi těmi nejmenovanými byla i Policka.

Když Rudolf v létě 1307 zemřel, Habsburové se ani poté neovládali v vojském v Čechách zasnávovali. Židněské vojsko, jež Albrecht se synem Fridrichem, bratrem zesnulého Rudolfa, který se měl stát nástupcem Rudolfových, přivedl, potřebovalo přes zimu 1307/1308 zabezpečení. Tento úkol připadl královně-vdově Elišce Rejčce, která jako vdova po Rudolfovi se stala představitelkou habsburské strany a držitelkou měst, která jí Rudolf odkázal. A právě v těchto městech, jak informuje kronikář Dalimil, měl být ubytování habsburských žoldnéřů. Obyvatelé měst, i když v této době byli velmi pravděpodobně většinou německé národnosti, se tomu bránili, neboť ubytování žoldnéřů přinášelo řadu rizik. Přítomnost římských žoldnéřů vyvolávala i odpor části šlechty. Za této situace se ve vojském táboře u opatického kláštera nedaleko Hradce Králové sešli zástupci měst, kde měli být žoldnéři ubytováni, s římským králem Albrechtem a jeho synem Fridrichem. Tam zřejmě došlo k politickému vyjednávání a města si za to, že ubytují žoldnéře (mezi nimi byli podle Dalimila i „Policenē“, obyvatelé Polický), vynutila rozsáhlá privilegia. To pak

Obr. č. 11: Policka v polovině 18. století

Obr. č. 10: Mariánský (morový) sloup na náměstí, 1742

Obr. č. 12: Veduta města od jihu, cca 1805

Obr. č. 13: Veduta města od jihu, mezi 1822–1830

bylo stvrzeno listinou z 6. října 1307, danou ve vojském ležení u Opaticví, kterou přijal král Albrecht se synem Fridrichem do svojí ochrany města Hradec, Jaroměř, Chrudim, Mýto a Policka (Bracc, Jermer, Chrudim, Mutha et Policz, provládné i shrozením jejich práv, svoboda a privilegia. I když v textu termínu „věnné město“ není úřito, z okolností výjádří listiny je zřejmé, že se pravní obsah vztahuje k pěti tehdejšími východočeským věnným městům.

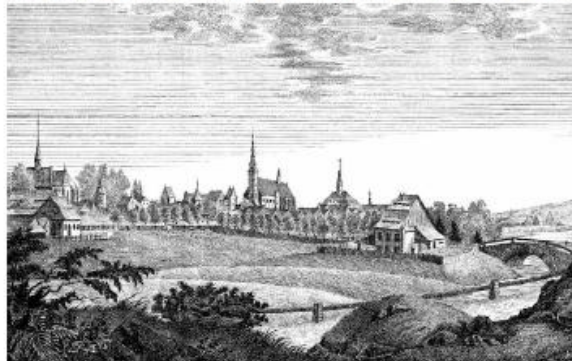
Zde je poprvé v úředním dokumentu uvedeno též město jménem Policka, z čehož lze usuzovat, že k oněm městům zabezpečujícím královi naležela určité již od léta 1307, možná od roku 1305, pokud již tehdy

královi pobíraly výnosy z východočeských měst. Zřejmě se začal rýsovat východočeský základ budoucího síle věnných měst, k nimž se odjinud posléze přidali Mělník, Aní v této listině ovšem není ještě otevřeně řeč o vztahu ke královnám, ačkoli skupina se vyhrazuje už jasně a byla považována za „rodny list“ věnného uskupení. Mezi nimi Policka, na rozdíl od Hradce a Chrudimi poměrně nově založen, které se však v té chvíli (povodně jako Vysoké Mýto) nemohlo ještě plně rozvíjet. Uvedená listina jednak potvrdzovala všechna starší práva poskytnutá těmto městům, a dále je výrazně rozšiřovala. V oblasti ekonomické k tomuto rozšíření patřilo právo obchodních z těchto měst kupovat hutnohorské stříbro, což

bylo dosud dovoleno jen královským urbuteřům, ve prospěch městských řemeslníků bylo stanoveno, že na mlít od města nesmí být provozovány žádné řemeslo nebo krčma, které by poškozovaly městské řemeslníky a krčmaře. Dále byl zajištěn svobodný dovoz materiálu ke stavbě domů do těchto měst (křámen, vápno, písek a hlína). V oblasti finanční byl důležitý slib nezhoršovat mince, byly sníženy královské platy z městských pozemků i z pozemků měšťanů mimo město, omezeny daně placené měšťany králi. V soudnictví byla rozlišena pravomoc městských rad na úkor královského podkomorního a rýchtáře, přeložené mohli žádat podkomorní, aby byli před soud předvoláni i šlechtici, který porušil městské právo, duhy šlechticů měšťanům musel platit pozastliti. Problém tohoto pozoruhodného privilegia, které rozšiřovalo výrazně i práva Polický, bylo to, že list byl vystaven osobami, které neměly právo takové výsady udělovat (římský král Albrecht, jeho syn Fridrich). Udělení těchto privilegií zřejmě vycházelo z předpokladu, že se Fridrich stane českým králem, k čemuž ale nedošlo.

Habsburské aspirace na vládu v Čechách se v návaznosti na další vývoj událostí v zemi staly nereálné. Právovny byly polity německých žoldnéřů v Čechách v srpnu 1307/1308 především drancování okolí měst v nichž byli ubytováni, vyvolávalo stále větší nepokojenost a přetokobádnou habsburskou kandidaturou, naposledy stoupy sympatie k jinému Konstantinému, považovanému vzhledem k jeho manželství s dcerou Václava II. za „českého“ kandidata na trůn. Navíc v březnu 1308 byl zavržen Fridrichův štec Albrecht. Za této situace roztoucho oporu v Čechách a zrány podoby Albrechtovy sám Fridrich Habsburský nebyl schopn svojí kandidaturu prosazovat. Proto 14. srpna 1308 uzavřel jako Vysoké zmlouvu s jinofichem Konstantiným, v níž se vzdal nároku na české království. V této smlouvě byla zajištěna též všechna práva a všechny majetky ovdovělé královny Elišky Rejčky, v čemž bylo konkrétně vyjmenováno město a Policka, jejíž privilegia královně-vdově Elišce Rejčce, která vydala ihned po uzavření zmíněné zmloušky dohody 18. srpna 1308 v Neuvburge (neni tu podstatné, zda jde o Nymburk, či rakouský Klosterneuburg), potvrzují pěti vyjmenovaným věnným městům (tedy i Polické) všechna privilegia (bez vyjmenování), kterých se jim dostalo od jejího muže Rudolfa. Ovšem žádná privilegia vydaná Rudolfem nejsou známa, zda je toto vyjšeňí možno chápat jako potvrzení privilegií z 6. října 1307, není jasné. Současné privilegium obsahuje závazek, že Eliška Rejčce města nepostoupí nikomu pros vůli jejich obyvatel velmi pravděpodobně šlo o reakci na umístění německých žoldnéřů v zímě 1307/1308). Lze předpokládat, že Policka následně uznala za krále Jindřicha Konstantiného a poté Jana Lucemburského, ačkoli přímé doklady pro to nejsou.

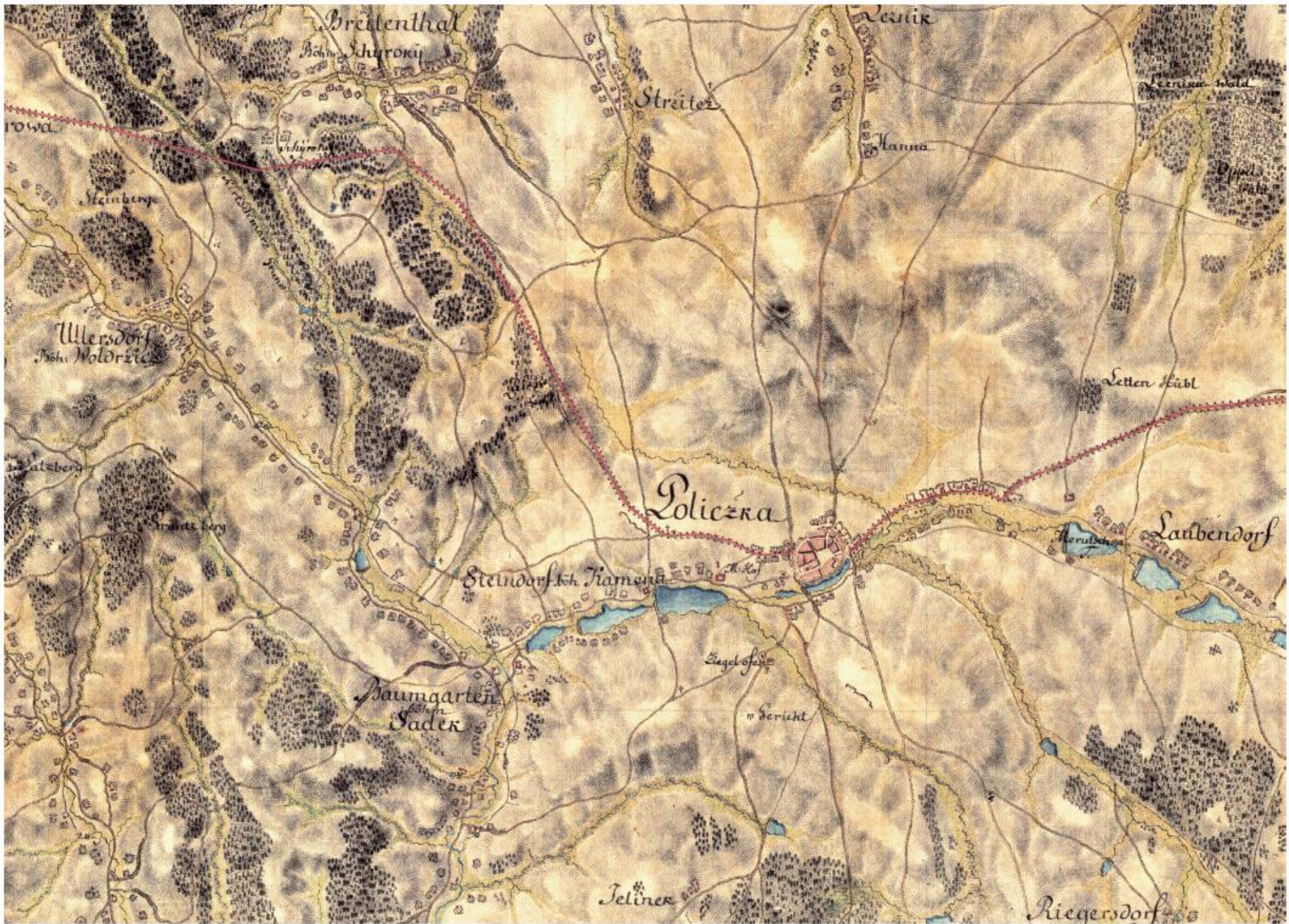
Ve složité situaci počátků vlády Jana Lucemburského věnná města Elišky Rejčky opět vstoupila do politického dění. A to v roce 1315, v době vrcholného napětí mezi šlechtou a králem spojeného s uzavřením představitel šlechty, podkomorního Jindřicha I. z Lipé, s kterým byla v úzkých stycích Eliška Rejčce. Ta tehdy prosazovala sňatek své dcery Anežky z manžeství s králem Václavem II. z Javorským vévodou Boleslavem. Proti tomuto sňatku však zásadně byla Anežčina nevládní sestra Eliška Přemyslovna, manželka krále Jana. Eliška Rejčce tehdy zřejmě proti vůli obyvatel města ve třech věnných městech, mezi nimi též v Polické, siazské vojsko tohoto vévodů. S pomocí obyvatel byly siazské posádky z těchto měst vyhnány a města se podařilo Janu Lucemburskému. Úspěšné umístění těchto posádek bylo měšťany postřehy měst chápáno jako porušení Eliščinu privilegia z roku 1308 a proto se proti těmto posádkám postavili. Když pravděpodobně v roce 1318 odešla Eliška z Hradce Králové za Jindřicha I. z Lipé do Brna, převzali správu jejich měst přímo král Jan a příjmy z věnných měst byly Rejčce nahrazeny příjmy z několika moravských měst. Ale i tak král Elišce Rejčce potvrdil v roce 1321 patronální právo ke kostelu v Polické. V roce 1322 tuto změnu patronálního práva zvrstila i pražská kapitula. Eliška Rejčce

Obr. č. 14: Veduta města od jihozápadu, mezi 1822–1830

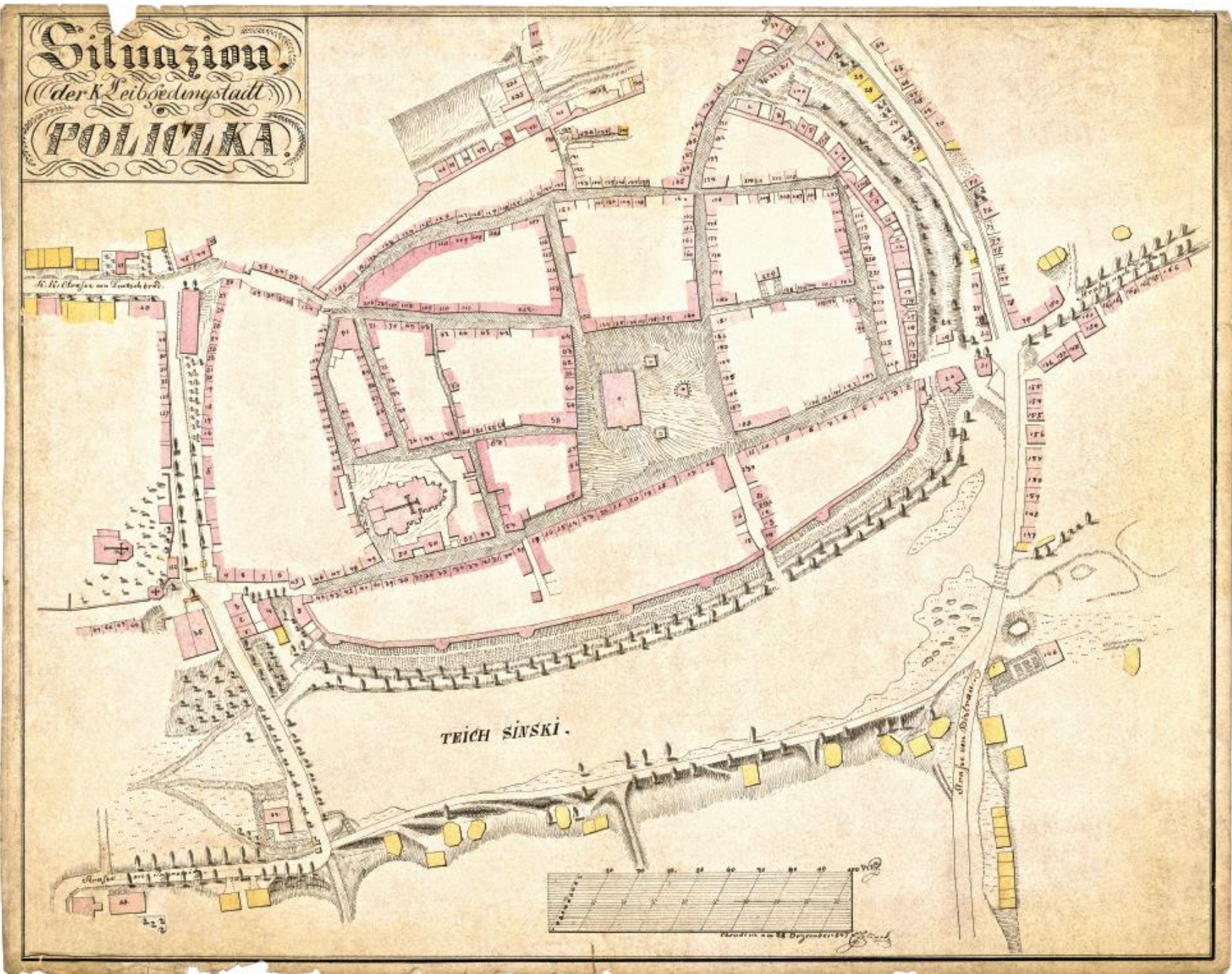

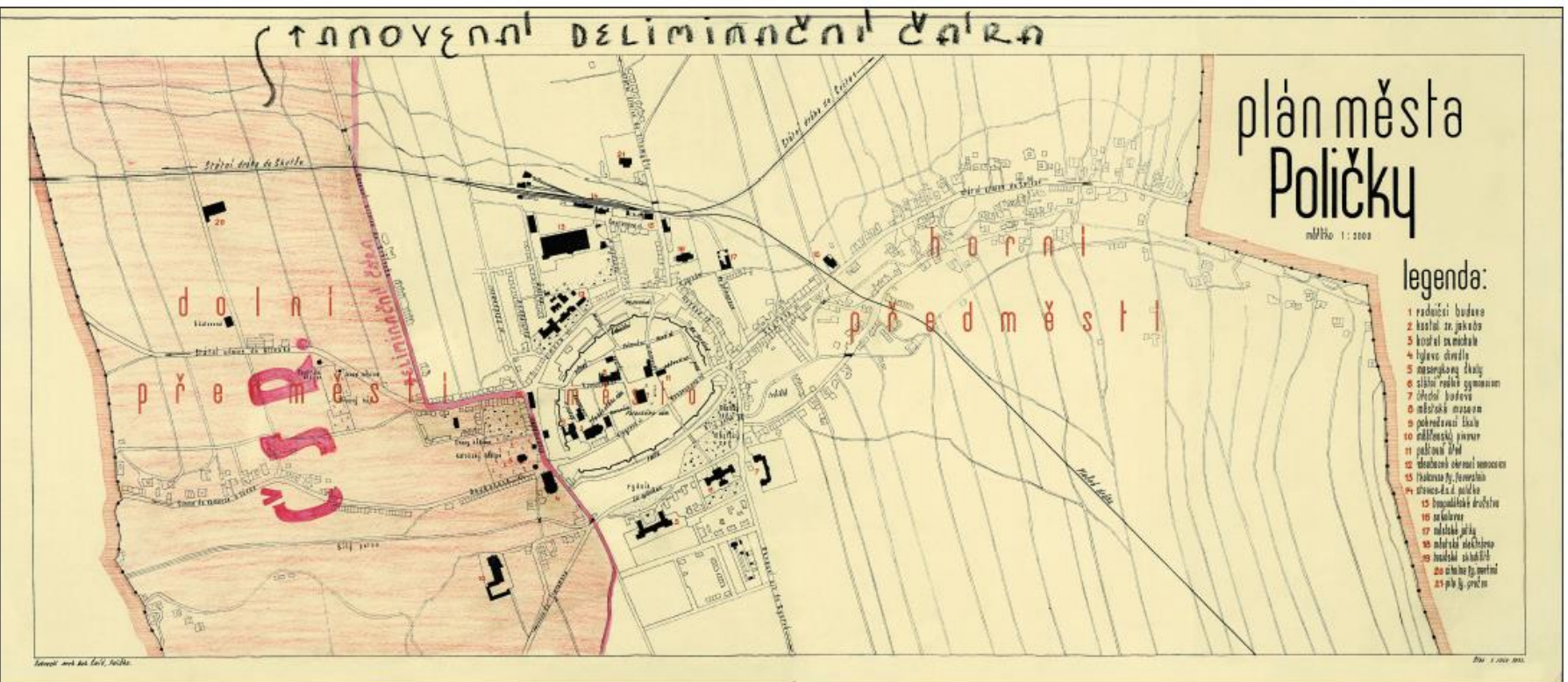
Obr. č. 15: Veduta města od východu, mezi 1830–1845

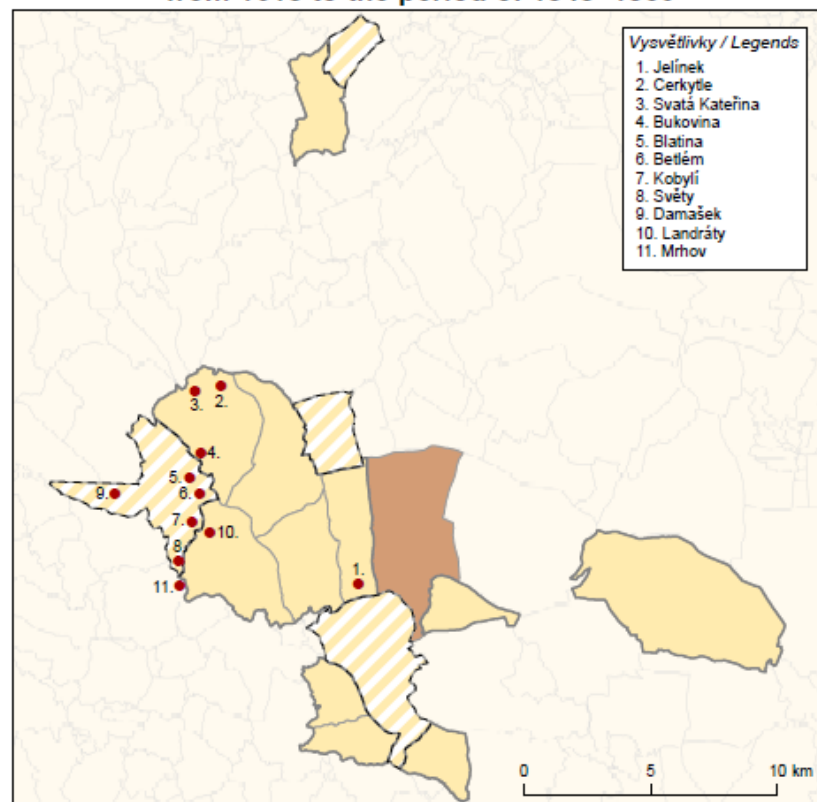
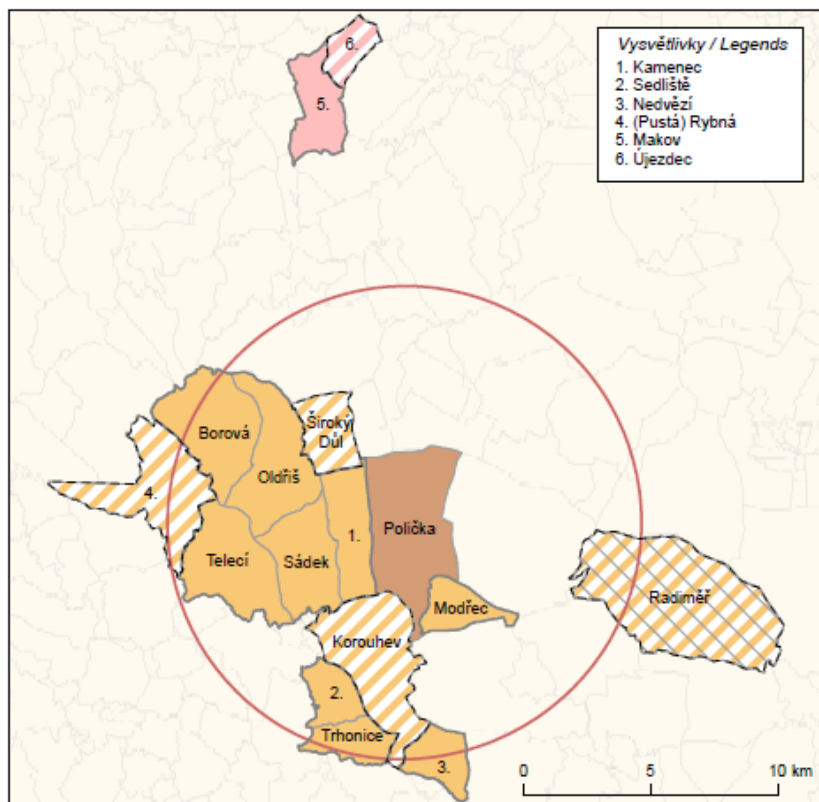

VÝVOJ POZEMKOVÉHO VLASTNICTVÍ MĚSTA POLIČKY DEVELOPMENT OF LAND PROPERTY IN THE TOWN OF POLIČKA

do roku 1618 / by the year 1618

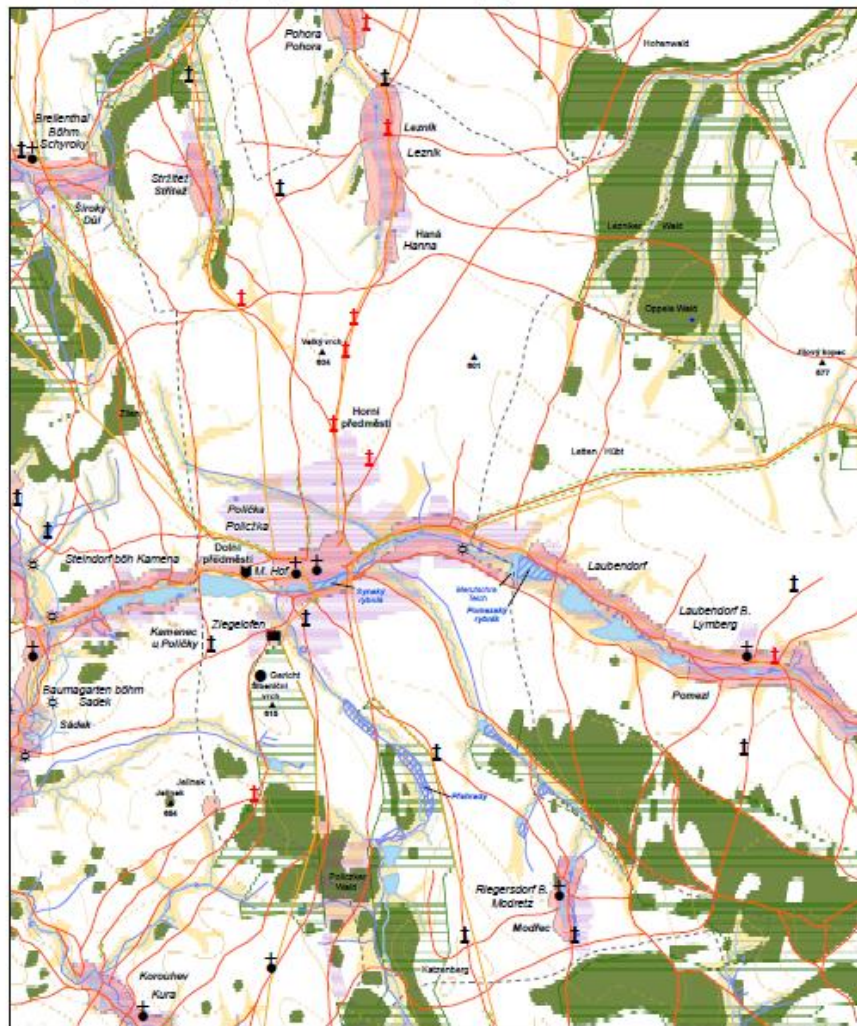
od roku 1618 do období let 1848–1850 /
from 1618 to the period of 1848–1850

- mílový okruh kolem Poličky z roku 1285 / a mile circuit round Polička in 1285
- celá městská ves příslušející k městu k roku 1474 / the whole town village belonging to the town in 1474
- část městské vsi příslušející k městu k roku 1474 / part of the town village belonging to the town in 1474
- celá zádušní ves příslušející městu k roku 1494 / the whole chantry village belonging to the town in 1494
- část zádušní vsi příslušející městu k roku 1494 / part of the chantry village belonging to the town in 1494
- 1545 – městské vsi získávají zápisem do desk zemských charakter poddanských vsí – zformováno městské panství / the town villages acquire the character of serf villages by an entry in the land register – the urban demesne is formed
- hranice pozemkového majetku města Poličky (městského panství) k roku 1545 / border of the land property of the town of Polička (urban demesne) by 1545

- hranice území vsí, o kterou se k roku 1545 dělilo více vrchností / border of the village territory shared by numerous manor owners in 1545
- 1547 – konfiskace veškerého pozemkového majetku (trest za účast v protihabsburském odboji) / confiscation of the entire land property (punishment for participation in the anti-Habsburg uprising)
- 1558 – odkoupení konfiskovaného pozemkového majetku zpět / repurchase of the confiscated land property
- celá ves připojená v roce 1588 / the whole village attached in 1588
- území města Poličky / territory of the town of Polička
- území okolních vsí, měst a městeček / territory of surrounding towns, townships and villages

- celá ves příslušející městu k roku 1618 / the whole village belonging to the town in 1618
- část vsi příslušející městu k roku 1618 / part of the village belonging to the town in 1618
- hranice vsí, o kterou se dělilo více vrchností / border of the village shared by numerous manor owners
- hranice pozemkového majetku Poličky (majetek zkonfiskovaný v roce 1622 a navrácený v roce 1628) / border of the land property of the town of Polička property (confiscated in 1622 and returned in 1628)
- osady vzniklé v 17. a 18. století / hamlets established in the 17th and 18th centuries
- 1848–1850 – zánik poličského feudálního panství / extinction of the Polička feudal dominion
- území města Poličky / territory of the town of Polička
- území okolních vsí, měst a městeček / territory of surrounding towns, townships and villages

Vybrané krajinné prvky Poličky a okolí / Selected landscape elements of Polička and its neighborhood

ke konci 18. století / late 18th century

- ✚ kostel / church
- ✚ kamenný kříž / stone cross
- ✚ dřevěný kříž / wood cross
- oheň / brickyard
- 🏠 dvorec / farmstead
- 🚶 mlýn / mill
- popraviště / execution yard

- černá čára cca / imperial road
- červená čára významná silnice / main road
- šedá čára stromořadí / parkway
- modrá čára vodní tok / watercourse
- rozšedlá oblast rozsah sídla / seat
- modrá oblast vodní plocha / pond

- žlutá oblast nívná louka / food plain
- zelená oblast les / forest
- Hanna název sídla / toponym
- Jelánek pomístní název / anothonym

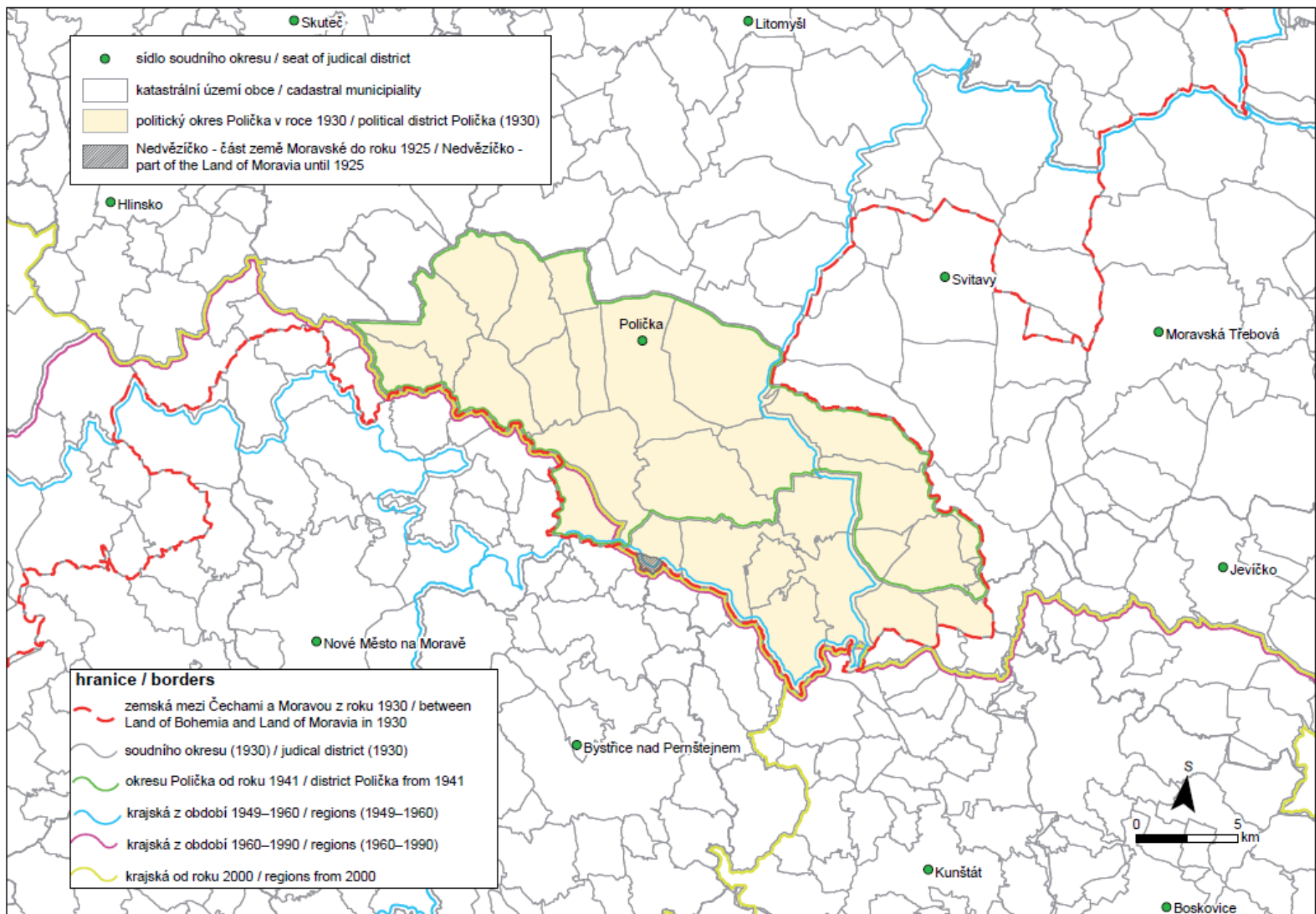
počátkem 21. století / in the beginning of the 21st century

- ▲ výškový bod / elevation point
- hranice současného katastru Poličky / borders of the town Polička
- červená čára silnice / road
- červená čára vodní tok / watercourse
- červená čára vřstevnice pa 25 m / contour line (interval 25 m)

- rozšedlá oblast rozsah sídla / seat
- modrá oblast vodní nádrž / river basin
- zelená oblast les / forest
- Hanna název sídla / toponym
- Jelánek pomístní název / anothonym

Mapa č. 31: Krajinné oohéma Poličky a okolí ve druhé polovině 18. a počátkem 19. století

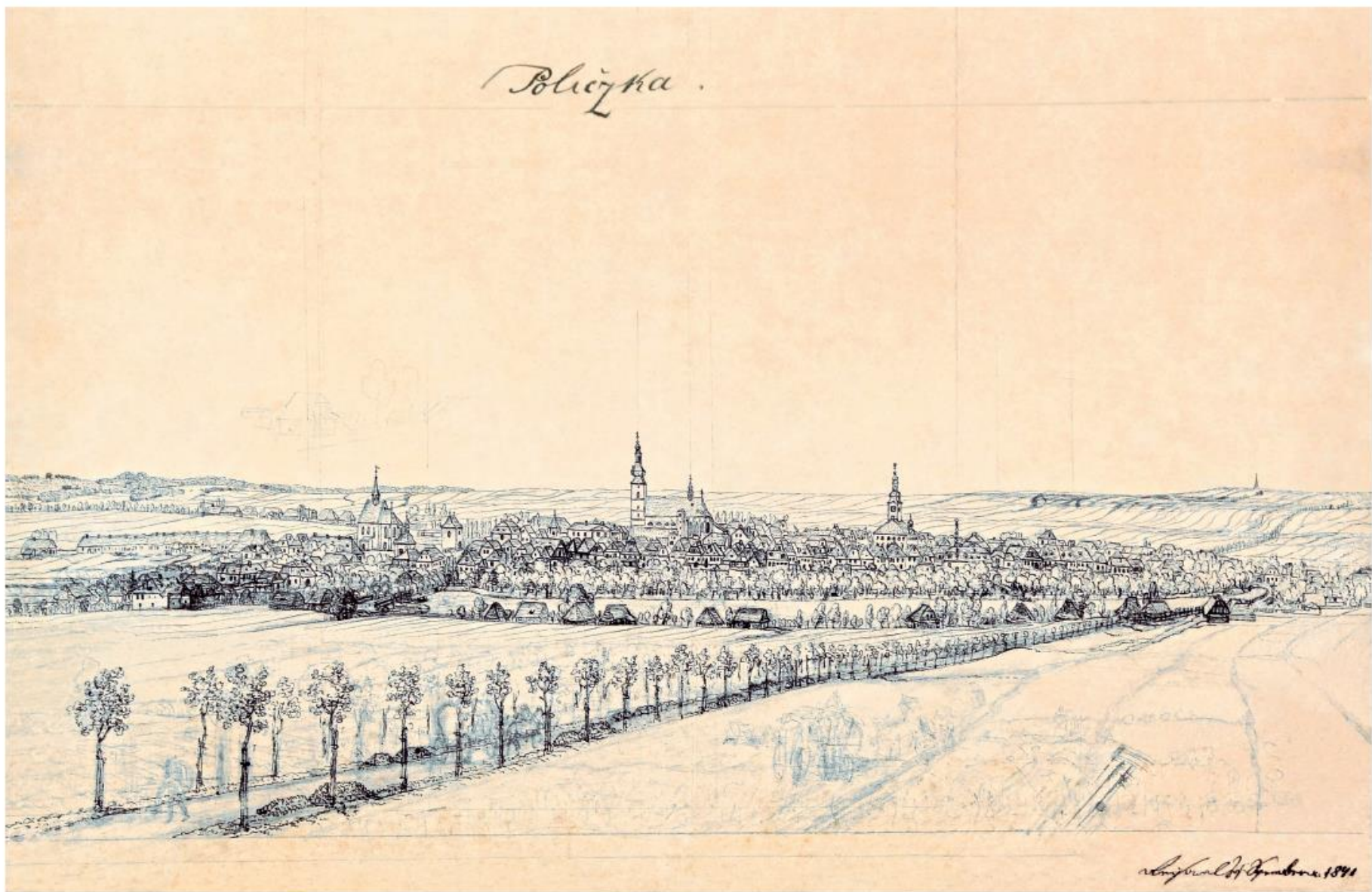
Die Königl. Leibgedingsstadt Policzka
im Chrudimsk. Kreise, Süd. West.
Gezeichnet von Johann Omuto 1805

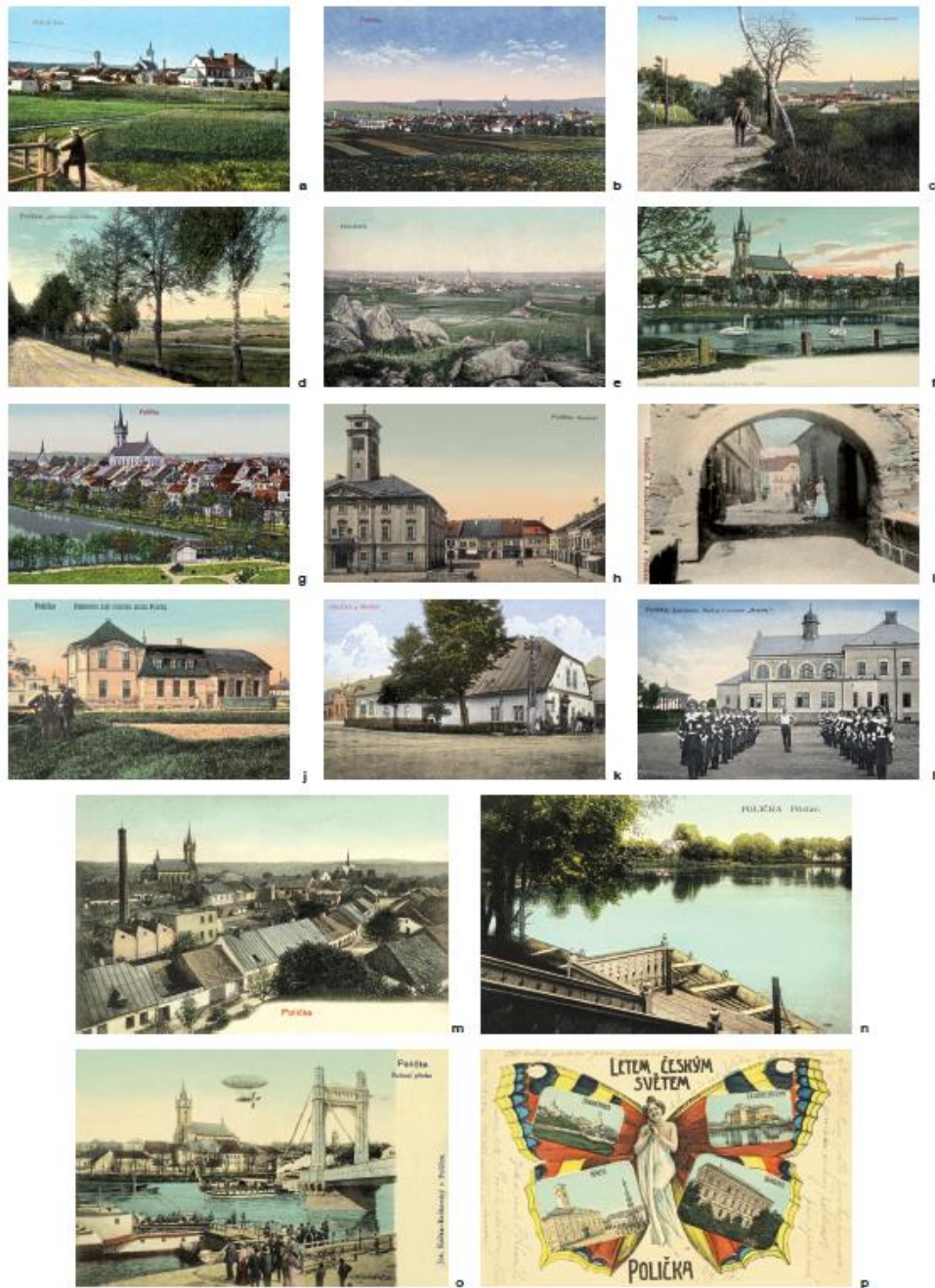

Obr. č. 98: Náměstí, pohled od východu, 1825

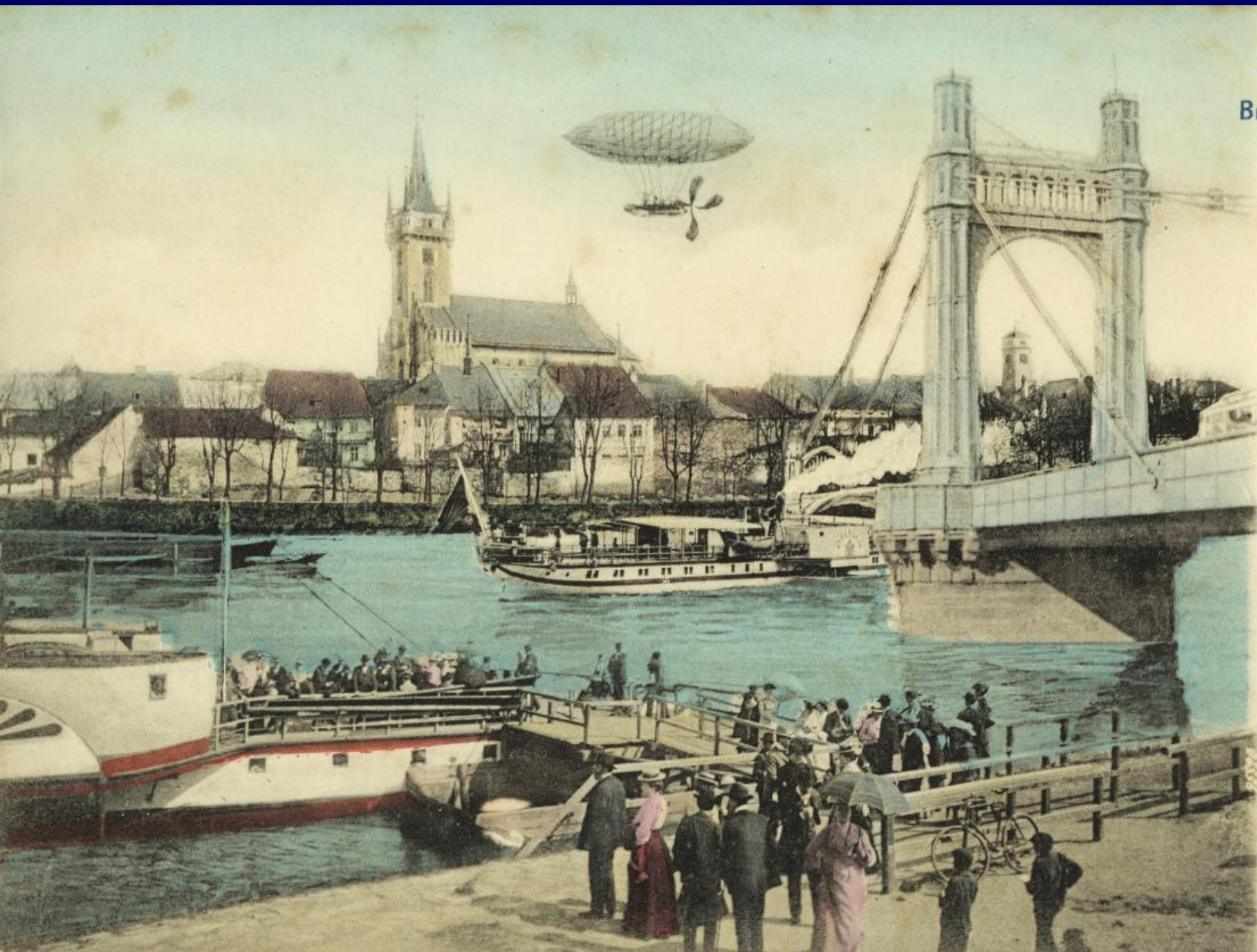
Obr. č. 97: Náměstí, pohled od západu, 1825

Obr. č. 100a–p: Pohlednice města Poličky, 1801 – po 1919

Polička
Budoucí přístav

Jos. Kaňka - Kaňkovský v Poličce.

Kraly vinne mesto Policzka

